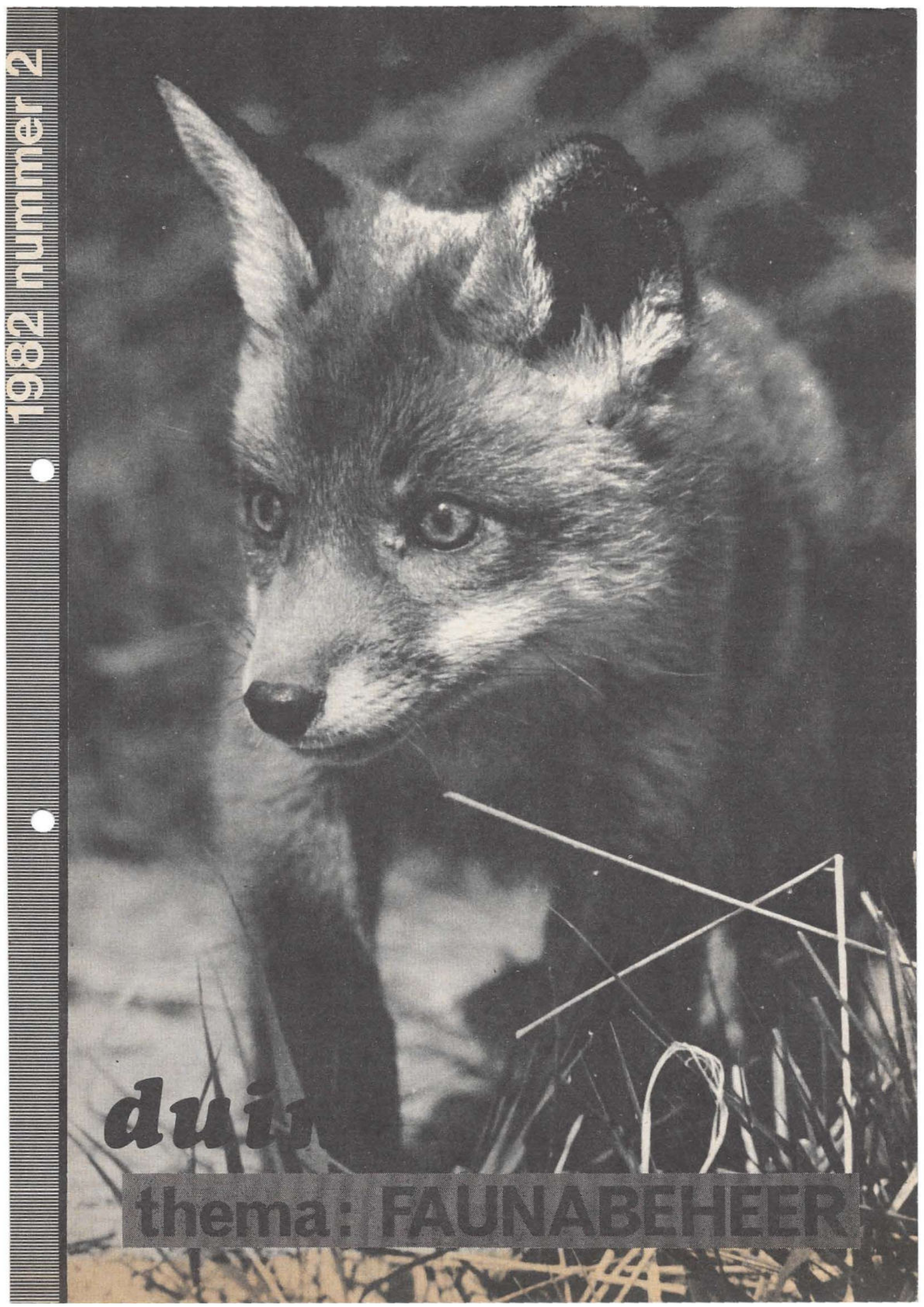

duin

thema: FAUNABEHEER

ONDERZOEK EN FAUNABEHEER

door F.W. VAN DER VEGTE

Was het faunabeheer vroeger een zaak van enkelen, thans bestaat er een grote, brede belangstelling voor. Dit bleek o.a. uit de grote opkomst tijdens de studiedag met als thema "Onderzoek ten dienste van het faunabeheer in de duinen".

Daarbij ging het dus niet om zaken als konkrete beheersrichtlijnen, maar over de noodzaak tot het doen van onderzoek teneinde een goede basis te kunnen leggen voor het uitstippelen van een toekomstig faunabeheersbeleid.

ONTWIKKELINGEN

In de afgelopen tien tot vijftien jaar is het begrip faunabeheer steeds meer in de belangstelling komen te staan en zijn steeds meer mensen zich met het beleid gaan bezig houden en bemoeien. Er zijn verschillende factoren aan te wijzen voor deze ontwikkeling.

* Vroeger, voor de oorlog, of misschien tot het begin van de vijftiger jaren, werd het faunabeheer beschouwd als een min of meer onafhankelijk deel van het terreinbeheer. Het faunabeheer was meestal opgedragen aan een jachttopziener, die in de eerste plaats voor een optimale wildstand diende te zorgen en daarnaast zijn terrein beschermde tegen verstoring van buiten. Het vegetatiebeheer was in die tijd eveneens gericht op het bevorderen van de productieve functies zoals bosbouw en landbouw, en - in onze duinterreinen - op het voorkomen van verstuingen.

* Allerlei maatschappelijke ontwikkelingen leidden ertoe dat steeds meer de noodzaak ingezien werd van één beheersfilosofie: het natuurbeheer. Enerzijds was er de toenemende druk op natuurgebieden, vooral als gevolg van toenemende industrialisatie, bebouwing en recreatie. De opkomst van natuurbeschermingsorganisaties - met name Natuurmonumenten en de provinciale landschappen - zorgde ervoor dat het versnipperde grondbezit werd omgezet in een struktuur waarbij natuurbeschermingsorganisaties grootgrondbezitters werden. De noodzaak van een consistente beheersbeleid voor al de aan hun zorg toevertrouw-

de terreinen heeft de ontwikkeling van het begrip natuurbeheer vanzelfsprekend zeer bevorderd.

* Een derde faktor die van groot belang is geweest bij de ontwikkeling tot een modern, geïntegreerd natuurbeheersbeleid, is de in de vijftiger en zestiger jaren gelegde wetenschappelijke grondslag voor het beheer. Met name over het beheer van vegetaties is in die jaren veel fundamentele kennis vergaard en tot theorieën en praktische beheersrichtlijnen verwerkt. De invoering van wetenschappelijk gefundeerde beheersmaatregelen is hierbij geleidelijk gegaan: van soortbescherming naar biotoopbescherming, of, beter uitgedrukt, naar het scheppen van voorwaarden waarbij de oecologische processen zich zoveel mogelijk ongestoord kunnen afspelen.

FAUNABEHEER NU

Wat is nu de huidige stand van zaken m.b.t. het faunabeheer?

In de eerste plaats is het zo dat de schaal waarop het faunabeheersbeleid tegenwoordig beoordeeld wordt, anders is dan vroeger. Vroeger ging het om het behoud en beheer van plaatselijk voorkomende dieren; tegenwoordig gaat het om het behoud van regionale of landelijke populaties.

Dit verschil in schaal is in feite één van de fundamentele verschillen in beschouwingswijze tussen de klassieke faunabeheerders en de tegenwoordige biologen. Er wordt langs elkaar heen gepraat: de één praat over het behoud van plaatselijk voorkomende dieren, de ander praat over het behoud

van biologische levensvatbare populaties van de betreffende soorten. Dit verschil in benadering uit zich dan - tot op de dag van vandaag - in uitspraken als: "het heeft hier meer weg van een postzegelverzameling dan van een natuurlijke levensgemeenschap" en, van de andere kant: "ik heb nog nooit van een jachtveld gehoord dat erop vooruit ging als een bioloog er zich mee bemoeide".

Een tweede belangrijk punt betreft de wetenschappelijke basis voor het beheer van in het wild levende dieren. Hierbij kan een vergelijking gemaakt worden met het vegetatiebeheer. De ontwikkeling van inzicht in de bestaansvoorwaarden van vegetaties op basis van wetenschappelijk onderzoek is geleidelijk gegaan en heeft nooit tot grote, emotionele strubbelingen met de praktijkmensen geleid, dit in tegenstelling tot zaken betreffende het faunabeheer.

Even zwart-wit gezegd: over grazen, maaien en plaggen kun je onder het genot van een kopje koffie rustig praten als onderzoeker met de beheerders. Maar als het over faunabeheer gaat wordt de discussie al snel een twistgesprek. Hoe komt dit?

Ik denk dat dit komt doordat er nog veel te weinig bekend is over de oecologie van dieren. De onderzoeker is daarom gedwongen zich te baseren op algemeen geldige oecologische wetmatigheden, terwijl de faunabeheerder, nog net als vroeger, eigenlijk alleen zijn eigen terrein op het oog heeft.

Bij faunabeheer loopt de opbouw van kennis dus niet in de pas met het opstellen van beheersrichtlijnen. Het hieruit voortgekomen wantrouwen leidde recent tot de merkwaardige situatie dat een aparte, nieuwe organisatie opgericht werd die zich ten doel stelt het effect van wildbeheer op de fauna te bestuderen. Beide "partijen" hebben m.i. hier de boot gemist.

De konklusie die uit het voorgaande getrokken kan worden is dat het slechts een

kwestie van tijd is totdat de betrokkenen, onderzoekers en beheerders, zich zullen kunnen vinden in de definitie van natuurbeheer die als stelling 1 werd gepresenteerd: Doelstelling voor het natuurbeheer - en het faunabeheer als onderdeel daarvan - dient te zijn het instandhouden en bevorderen van het proces van natuurlijke ontwikkeling van levensgemeenschappen.

ONDERZOEK

Over de plaats van onderzoek in het natuurbeheer, met name in het faunabeheer, wil ik een tweetal opmerkingen vooraf maken.

Onze feitelijke kennis over het voorkomen en de oecologie van dieren in het duin is helaas nog gering. Daarentegen bestaan er vele vooroordelen.

En ten tweede is het zo dat traditioneel gezien het faunabeheer zich bezig houdt met slechts enkele diersoorten. Voor wat betreft het actieve beheer gaat het vooral, maar niet alleen, om regulatie van soorten voorkomend in de jachtwet. Het passieve beheer richt zich op de bescherming van enkele andere, om de één of andere reden na-aan-het-hart-liggende diersoorten. Over de leefwijze van deze, te beschermen, dieren is bijna nog minder bekend dan van de bejaagbare soorten.

Gegeven deze situatie is het de taak van de moderne beheerder onderzoek op te zetten teneinde leemtes in kennis op te vullen. Dit blijkt echter niet zo eenvoudig te zijn. Meestal gaat het niet alleen om eenvoudige, aanvullende inventarisaties, maar om het verzamelen van fundamentele kennis, waarbij zelfs de onderzoeksmethoden nog uitgezocht moeten worden. Het bewijs van deze stelling ligt in deze studiedag besloten: het lijkt erop dat een aantal duinbeheerders - noodgedwongen - universiteitjes aan het spelen is.

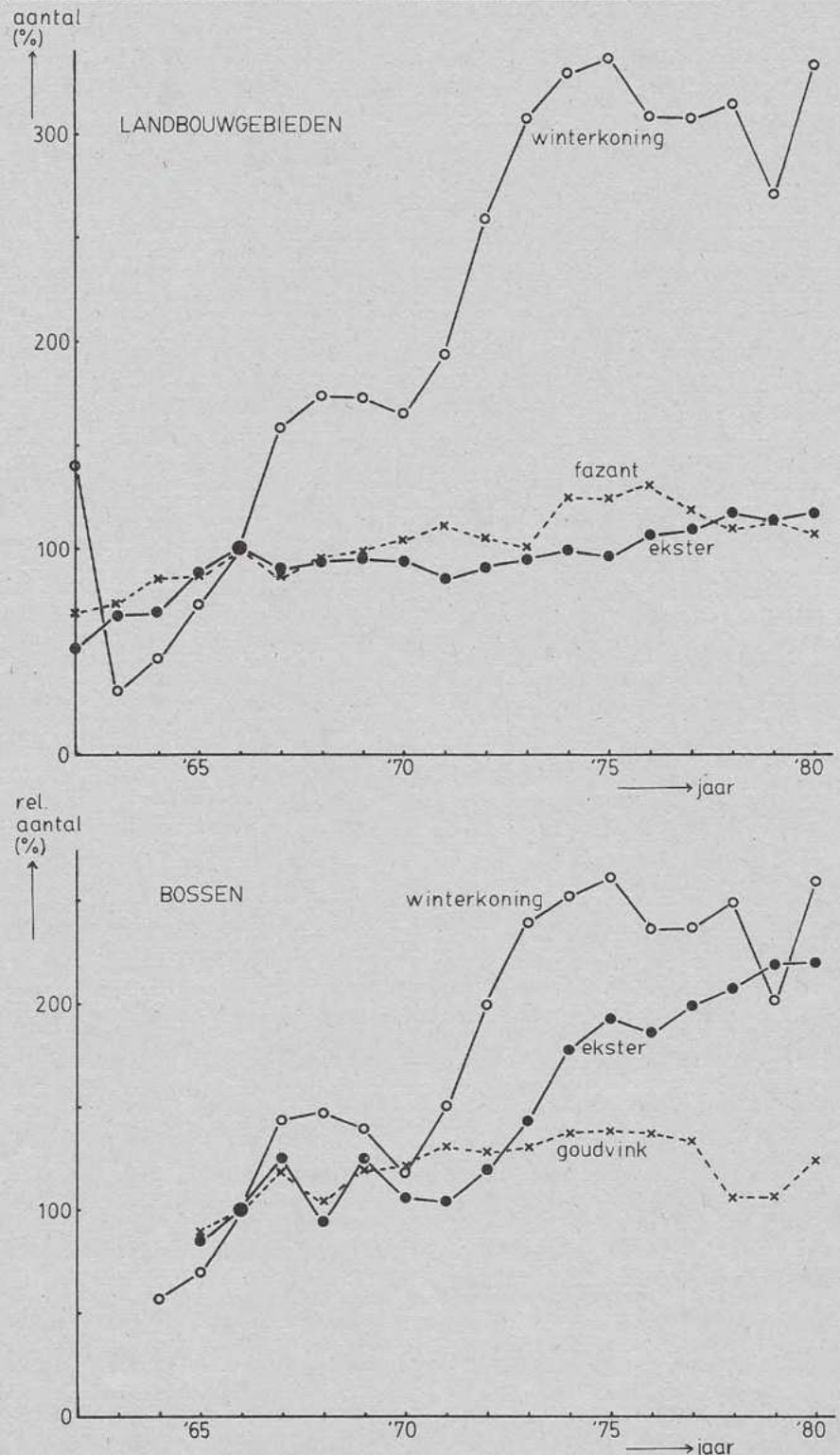
BROEDVOGELS

Ter illustratie ga ik kort in op het verder op de studiedag niet ter sprake gekomen onderwerp 'de stand van de broedvogels'. Uitgangspunt is een geconstateerde of vermeende wijziging in de stand van enkele soorten broedvogels.

De reactie is dan, dat met name bij achteruitgang van 'bekende' soorten, onmiddellijk gezocht wordt naar een (makkelijk begrijpbare) verklaring, bijvoorbeeld predatie. Een der-

gelijke reactie is psychologisch heel bevredigend: je kunt immers direct, daadwerkelijk optreden of maatregelen treffen.

Bij een dergelijke handel-

Figuur 1a-b. Het verloop van de broedvogelstand van enkele soorten in Groot-Brittannië tussen 1962 en 1980. De stand in het jaar 1966 is steeds op 100 % gesteld. (Gegevens ontleend aan de jaarlijkse verslagen in het tijdschrift *Bird Study*, uitgegeven door de British Trust for Ornithology).

wijze kunnen de volgende kanttekeningen gemaakt worden.

De aangevoerde verklaring berust meestal niet op kennis van de oecologie van de betreffende soort. Wijziging in de broedvogelstand kan vele oorzaken hebben: soortseigen populatie-biologische schommelingen, slechte leefomstandigheden (voedsel, trek), predatie, enz.

De onderzoeker heeft tot taak achter de werkelijke oorzaak te komen. Vooringenomenheid leidt hierbij tot het geen oog hebben voor de werkelijke oorzaak. En pas als de werkelijke oorzaak bekend is, kan deze zo nodig bestreden worden.

Bij de beoordeling van wijzigingen in de broedvogelstand wordt nog teveel uitgegaan van de mening dat populaties stabiel zijn, even groot blijven. Deze notie is biologisch gezien onzinnig: schommelingen in de populatiegrootte komen altijd voor. Pas een langjarige, dalende of stijgende trend geeft aanleiding tot nadere bezinning. Dit soort kennis ontbreekt - in ieder geval in Nederland - grotendeels. Het opzetten van een dergelijk onderzoek stuit op grote problemen (financiën, methoden van onderzoek, mankracht, continuïteit).

In het Noordhollands Duinreservaat is recent een dergelijk lange-termijn onderzoek opgezet als samenwerkingsverband tussen de plaatselijke vogelwerkgroepen en de beheerder. Sinds 1979 wordt hier naar met name Engels voorbeeld, een jaarlijkse, steekproefsgewijze inventarisatie gehouden van het gehele terrein dat ca. 4700 ha groot is.

Ter illustratie van het soort gegevens dat op deze wijze verzameld wordt, is bijgaande figuur opgenomen, die gegevens bevat over de stand van enkele broedvogels in Groot-Brittannië. Uit deze figuur blijkt dat een jaarlijkse schommeling van 10 % als normaal beschouwd moet worden en dat dikwijls veel grotere schommelingen voorkomen. De gegevens in de tabel hebben betrekking op het hele land, dus op een grondgebied dat vele malen groter is dan Nederland. Op basis hiervan mag dus verwacht worden dat de schommelingen in de broedvogelstand per onderzocht gebied minstens even groot maar meestal veel groter zijn dan het gemiddelde verloop

dat uit de figuur blijkt.

DE ORGANISATIE VAN HET ONDERZOEK

Tot slot wordt kort ingegaan op de organisatie van noodzakelijk geacht onderzoek ten dienste van een verantwoord faunabeheersbeleid. Hierbij wordt niet verder ingegaan op de zeer belangrijke functie die de zogenaamde amateurgroepen, met name de vogelwerkgroepen, bij het opzetten en de uitvoering van onderzoek kunnen hebben.

Bij het opzetten van onderzoek kunnen de volgende taken onderscheiden worden.

Tot de taken van de beheerder behoort:

- het formuleren van de probleemstelling/onderzoekswensen;
- het scheppen van mogelijkheden voor de uitvoering van onderzoek (begeleiding, accommodatie, soms een gedeeltelijke financiering);
- het zelf doen van onderzoek.

Tot de taken van de onderzoeker (universiteit, instituut) behoort:

- het ontwikkelen van onderzoeksmethoden;
- het opstellen van fundamentele en toegepaste onderzoeksvragen vanuit de beheerspraktijk;
- het veel aktiever met beheerders omgaan, gezamenlijk onderzoek doen.

Tot de taak van de onderzoe-

ker behoort niet het bepalen van het beheersbeleid. Onderzoekresultaten vormen slechts één van de bouwstenen voor het beleid.

Samengevat kan het volgende gesteld worden. Er zou meer overleg moeten zijn tussen natuurbeheerders en onderzoekers over onderzoekswensen en mogelijkheden. Voor universitair onderzoek en onderwijs ligt - ook in maatschappelijk opzicht - nog een belangrijk onderzoeksterrein braak.

De huidige gang van zaken is dat er ad hoc onderzoek wordt verricht door beheerders met wisselende steun van onderzoeksinstellingen. Lange-termijn- en diepgravend onderzoek is zo nauwelijks te verwezenlijken ondanks het feit dat hieraan grote behoefte bestaat. In plaats van de zo broodnodige, geleidelijke opbouw van kennis is er sprake van versnippering van onderzoek.

Teneinde deze situatie te doorbreken lijkt het gewenst dat beheerders, als belangengroepering, in onderling overleg onderzoekswensen formuleren en deze vervolgens 'op de markt brengen'. Dan zal duidelijk worden of en in hoeverre bestaande onderzoeksinstellingen kans zien om dergelijk onderzoek in hun onderzoeksproject op te nemen, dan wel of de beheerders zelf gelden moeten aantrekken om dergelijk onderzoek uit te voeren.

VRAGEN

Vraag: Waarom wordt de zeewering niet in het onderzoek betrokken?

F.v.d.V.: Alle zaken die de zeereep betreffen, zijn wettelijk vastgelegd. Op dit moment vindt er wel een discussie plaats met betrekking tot de zeereep op Texel, waar men aan plannen werkt voor een meer natuurvriendelijk alternatief. Voor de vastelandduinen zal dit waarschijnlijk veel moeilijker liggen.

Vraag: In hoeverre kunnen amateurs een rol spelen bij het onderzoek?

F.v.d.V.: Ik ben van mening dat zij een zeer grote rol kunnen spelen. Maar er is helaas een discrepantie te bespeuren tussen het onderzoek zoals dat op universiteiten gebeurt en

de wijze waarop dit wordt omgevoerd naar de veldsituatie toe. Natuurbeheerders zouden gezamenlijk onderzoekswensen moeten formuleren en vervolgens samen met universiteiten en amateurs de mogelijkheden voor onderzoek nagaan. In het kader van het wetenschapsbeleid is er geld dat bedoeld is voor dit onderzoek; hier zouden de beheerders meer gebruik van moeten gaan maken.

Vraag: Is het niet belangrijk dat de onderzoeker een onafhankelijke positie heeft ten opzichte van de beheerder? Ik ken een geval waarin de beheerder zijn wil heeft opgelegd aan de onderzoeker.

F.v.d.V.: Ik heb hierbij nooit problemen gehad en ik wil door de wijze van samenwerken tussen onderzoeker en beheerder juist voorkomen dat dit ooit gebeurt.